

บทที่ 1

การศึกษากฎศาสตร์วัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษาทราบขอบเขตของวิชา กฎศาสตร์วัฒนธรรม
2. เพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจแนวทางการศึกษากฎศาสตร์วัฒนธรรม
3. เพื่อให้ นักศึกษาจำแนกประเภทของกฎศาสตร์วัฒนธรรมได้
4. เพื่อให้ นักศึกษาอธิบายการแพร่กระจายของวัฒนธรรมแบบต่าง ๆ ได้
5. เพื่อให้ นักศึกษาอธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับปฏิวัติวิทยา ระบอบทุนนิยม และ
สังคมนิยมได้
6. เพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจความหมายของกฎนิทัศน์วัฒนธรรม และสังคมนิยม
ที่นักกฎหมายควรศึกษา

ความนำ

มนุษย์เป็นนักภูมิศาสตร์โดยธรรมชาติ เมื่อเป็นเด็กเราสามารถวาดแผนที่เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่แคบ ๆ เช่น ห้องเล็ก ๆ หรือสวนหลังบ้าน ขณะที่เราเติบโตขึ้น เราได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ และสถานที่ต่าง ๆ มากขึ้น ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางพื้นที่ (spatial relationships) จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ วิชาภูมิศาสตร์เป็นผลผลิตจากธรรมชาติของมนุษย์ คือความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์เกี่ยวกับดินแดนที่มีชีวิตดินแดนของตน ความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาตินี้ถูกเสริมโดยแรงกระตุ้นจากพ่อค้าและผู้สร้างจักรวรรดิ ซึ่งต้องการข้อมูลเกี่ยวกับดินแดนต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ด้านการค้าและการยึดครอง จึงไม่น่าแปลกเลยที่ภูมิศาสตร์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในหมู่ชาวกรีกซึ่งเป็นพ่อค้าที่ยิ่งใหญ่ในสมัยนั้น และชาวโรมันโบราณซึ่งเป็นผู้สร้างจักรวรรดิใหญ่ที่สุดสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์

ในระยะแรก นักภูมิศาสตร์กรีกและโรมันส่วนมากสนใจวิชาการที่นำมาใช้ได้ (practical) พวกเขาจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง สถานที่ และผลผลิตต่าง ๆ แต่ก็มิได้พอใจเฉพาะการบรรยายโลกส่วนที่ตนรู้เท่านั้น ในไม่ช้านักภูมิศาสตร์สมัยโบราณเหล่านี้ก็เริ่มตั้งคำถามว่าทำไมประชากร วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในที่ต่าง ๆ จึงแตกต่างกัน เมื่อสิ้นสุดยุคโรมัน นักภูมิศาสตร์ได้พัฒนาแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความกลมของโลก เขตภูมิอากาศตามละติจูด อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ และบทบาทของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงพื้นผิวโลก

ระหว่างยุคมืดของทวีปยุโรป จักรวรรดิอาหรับซึ่งกำลังขยายอิทธิพลได้เข้ามา มีบทบาทต่อภูมิศาสตร์ นักปราชญ์อาหรับมุสลิมซึ่งเป็นทั้งพ่อค้าและนักรบเช่นเดียวกันกับบรรพบุรุษกรีก และโรมันได้ขยายความรู้ทางภูมิศาสตร์ออกไปอีก นักภูมิศาสตร์อาหรับเหล่านี้เป็นนักเดินทางผู้ยิ่งใหญ่ ได้เดินทางจากจีนไปสเปนเพื่อหาความรู้ใหม่ แม้ว่าพวกเขาจะเน้นการนำมาใช้ได้มากกว่าพวกกรีกและโรมันก็ตาม พวกเขาก็มิได้ละเลยความรู้ทางด้านทฤษฎี ตัวอย่างเช่น นักภูมิศาสตร์อาหรับได้เสนอทฤษฎีวิวัฒนาการของเทือกเขา

เมื่อเข้าสู่ยุคฟื้นฟู และเริ่มยุคสำรวจ ศูนย์กลางการศึกษาทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนไปอยู่ที่ทวีปยุโรป การศึกษาภูมิศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เกิดขึ้นในประเทศเยอรมนีระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึงศตวรรษที่ 19 ขณะเดียวกันอำนาจของยุโรปค่อย ๆ แผ่ออกไปเกือบทั่วโลก ในทศวรรษ 1700 นักปราชญ์และนักภูมิศาสตร์เยอรมันชื่อ อิมมานูเอล คานท์

(Immanuel Kant) ได้ให้คำจำกัดความของภูมิศาสตร์ว่า เป็นการศึกษาความแตกต่างทางด้านพื้นที่ (คือความแตกต่างจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง) คานท์เปรียบเทียบภูมิศาสตร์กับประวัติศาสตร์เพราะเห็นว่าทั้งสองสาขาวิชาสนใจความแตกต่างเหมือนกัน กล่าวคือนักภูมิศาสตร์เน้นความแตกต่างระหว่างพื้นที่ ส่วนนักประวัติศาสตร์เน้นความแตกต่างระหว่างช่วงเวลา ถ้าทุก ๆ ปีเหตุการณ์ทุกอย่างเกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก ก็ไม่จำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ในทำนองเดียวกัน ถ้าพื้นที่ทุกแห่งเหมือนกันหมด ก็ไม่จำเป็นต้องมีภูมิศาสตร์ นับว่าเป็นโชคดีที่มีความแตกต่างอยู่มากมายจึงทำให้ทั้งสองสาขาคิดารองอยู่ได้

เมื่อนักภูมิศาสตร์พิจารณาความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อนักประวัติศาสตร์ศึกษาความเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงเวลาหนึ่ง ๆ พวกเขาย่อมต้องการที่จะเข้าใจความแตกต่างที่เห็น นักประวัติศาสตร์เปรียบเทียบช่วงเวลาสองช่วง และพยายามหาเหตุผลของความแตกต่างจากช่วงหนึ่งไปอีกช่วงหนึ่ง นักภูมิศาสตร์ก็ศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่ในทำนองเดียวกัน โดยพยายามอธิบายความแตกต่างและความคล้ายคลึงให้ถูกต้องที่สุดแล้วจึงตีความหมาย และตัดสินใจอิทธิพลใดทำให้เป็นเช่นนั้น กระบวนการที่กล่าวมานี้เป็นความอยากรู้อยากเห็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งทำให้คนเราทุกคนเป็นนักภูมิศาสตร์ได้ ไม่มีผู้ใดต้องได้รับการฝึกฝนเป็นพิเศษเพื่อสงสัยว่าทำไมของทุกสิ่งจึงอยู่ ณ ที่ที่มันอยู่ ซึ่งเป็นคำถามสำคัญของนักภูมิศาสตร์ เป็นคำถามที่เราต้องพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน นักประวัติศาสตร์ถามว่าอะไร เมื่อไรและทำไม ส่วนนักภูมิศาสตร์ถามว่า อะไร ที่ไหน และทำไม ทั้งสองสาขาวิชามีคำถามว่า ทำไม ซึ่งสำคัญเพราะจะนำไปสู่การตีความ งานวิจัยภูมิศาสตร์แบบวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์นี้เริ่มขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยนักภูมิศาสตร์เยอรมัน ชื่อ อเล็กซานเดอร์ ฟอน ฮุมโบลด์ (Alexander von Humboldt) และ คาร์ล วิตเทอร์ (Carl Ritter) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งภูมิศาสตร์สมัยใหม่

ความคล้ายคลึงอีกอย่างหนึ่งระหว่างนักภูมิศาสตร์และนักประวัติศาสตร์คือวิธีแบ่งการศึกษา นักประวัติศาสตร์แบ่งเวลาออกเป็นยุคหรือสมัย เช่น สมัยนโปเลียน สมัยสงครามกลางเมืองและสมัยอิตาลีแบบท ส่วนนักภูมิศาสตร์แบ่งพื้นที่โลกออกเป็นภูมิภาค เช่น ภูมิศาสตร์เอเชีย ภูมิศาสตร์ละตินอเมริกา และภูมิศาสตร์ประเทศไทย แต่ละสมัยและภูมิภาคมีลักษณะเฉพาะซึ่งเราใช้ในการเลือกศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์อีกวิธีหนึ่ง คือ แบ่งแบบระบบ (systematic) หรือแบบเรื่อง (topical) เช่น นักภูมิศาสตร์อาจเลือกศึกษาภูมิศาสตร์การเมือง ภูมิศาสตร์เมืองหรือภูมิศาสตร์อุตสาหกรรม ส่วนนักประวัติศาสตร์อาจศึกษาประวัติศาสตร์การทหาร ประวัติศาสตร์การเมือง หรือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ในวิชาภูมิศาสตร์มีการแบ่งเป็นสองเรื่องใหญ่ ได้แก่ ภูมิศาสตร์กายภาพ และภูมิศาสตร์วัฒนธรรมซึ่งใช้การศึกษาแบบภูมิภาคประกอบด้วย

ความหมายของภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเน้นวัฒนธรรมของมนุษย์มากกว่าเน้นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ ก่อนที่จะเข้าใจขอบเขตของภูมิศาสตร์วัฒนธรรมต้องทำความเข้าใจกับคำว่า “วัฒนธรรม” ก่อน นักสังคมศาสตร์ให้คำจำกัดความของคำนี้ได้มากมายทั้งกว้างและแคบ แต่ส่วนใหญ่จะยอมรับคำจำกัดความที่ เอ็ดเวิร์ด ไทเลอร์ (Edward Tylor) ให้ไว้เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้วว่า วัฒนธรรมคือ “หน่วยรวมซับซ้อนประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ธรรมเนียม และสมรรถภาพอื่น ๆ ตลอดจนนิสัยซึ่งมนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม” คำจำกัดความนี้มีข้อสังเกต 3 ประการ คือ

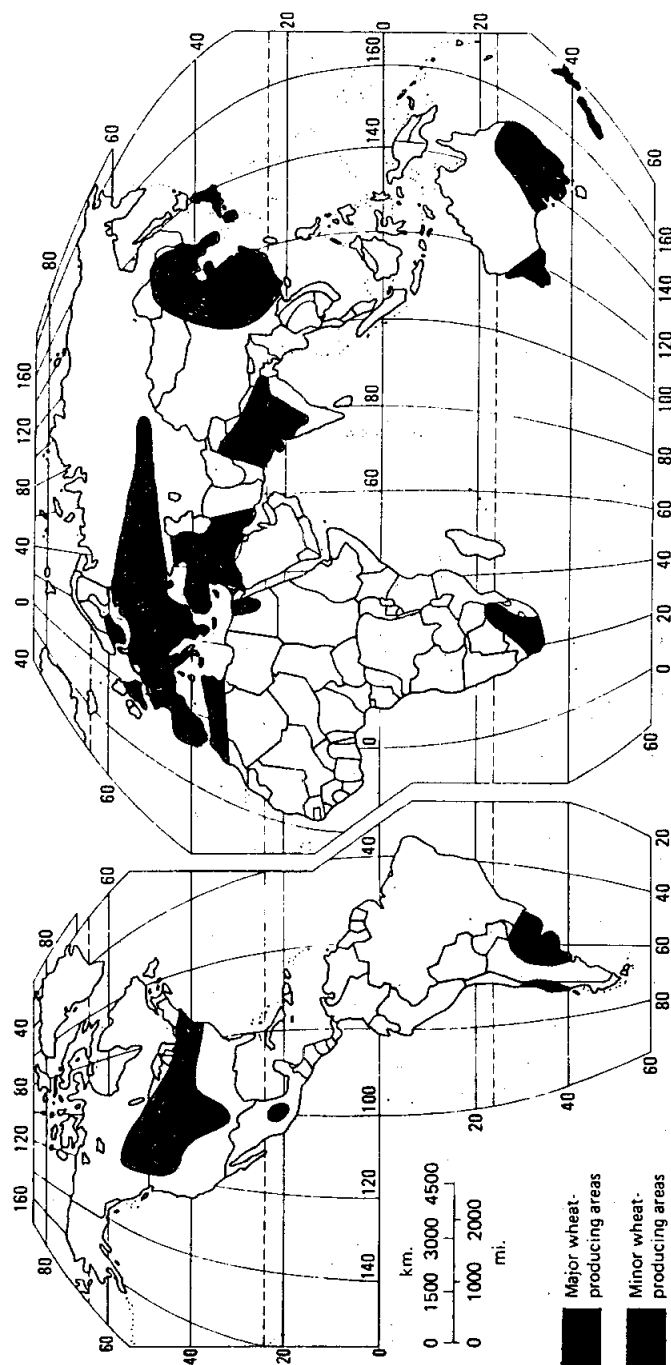
1. พิจารณาวัฒนธรรมเป็นหน่วยรวมซับซ้อน ประสานเอาทุกสิ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างดี เช่น กฎหมายและศีลธรรม ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อ ศิลปะและอุปนิสัย ขึ้นอยู่กับประเพณี
2. เน้นว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ และไม่ใช่มา มีไข่มิติดตัวมาตั้งแต่เกิด หรือเป็นสัญชาตญาณ คนเราเกิดมาพร้อมกับสิ่งจำเป็นทางชีวบางอย่าง ไม่ใช่ทางวัฒนธรรม และเราสามารถเรียนรู้เพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ โดยวิธีทางวัฒนธรรม
3. ที่สำคัญก็คือ วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม หรือ เป็นปรากฏการณ์ของกลุ่ม มิใช่ของปัจเจกบุคคล หรือส่วนตัวคนใดคนหนึ่ง

เราอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งคนกลุ่มหนึ่งมีเหมือนกัน ความคล้ายคลึงทางภาษา พฤติกรรม ความคิดเห็น การดำเนินชีวิต วิถีการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผูกมัดให้คนเรารวมกันเป็นวัฒนธรรมหนึ่ง นักภูมิศาสตร์สเปนเซอร์และโทมัส กล่าวว่า วัฒนธรรมคือผลรวมของพฤติกรรมที่มนุษย์เรียนรู้ และวิธีการทำสิ่งต่าง ๆ วัฒนธรรมถูกสร้างขึ้น มี

การรับทอดกันมาและค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงโดยผู้ที่อาศัยอยู่และทำงานกันเป็นกลุ่ม ขณะที่แต่ละกลุ่มครอบครองภูมิภาคหนึ่งของโลกและพัฒนาาระบบวัฒนธรรมพิเศษเฉพาะของกลุ่มเอง (Spencer and Thomas 1978) ดังนั้น ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ก็คือ การศึกษาความแปรปรวนทางพื้นที่ (spatial variations) ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ และศึกษาการดำรงอยู่ทางพื้นที่ของสังคม โดยเน้นการอธิบายและการวิเคราะห์ ว่า ภาษา ศาสนา เศรษฐกิจ การปกครอง และปรากฏการณ์วัฒนธรรมอื่น ๆ ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไรในพื้นที่หนึ่งหรือระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ

นักมานุษยวิทยา นักประวัติศาสตร์ และนักสังคมวิทยา มีความสนใจร่วมกันกับนักภูมิศาสตร์ แต่ต่างกันที่นักภูมิศาสตร์สนใจความแตกต่างทางพื้นที่ของวัฒนธรรมเท่านั้น นักภูมิศาสตร์ได้รับการฝึกให้สังเกตความแตกต่างทางพื้นที่ของทุกสิ่งทุกอย่างทั้งด้านมนุษย์และด้านสิ่งแวดล้อม และทราบดีว่าความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงของวัฒนธรรมนั้นเป็นผลมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ดังนั้นการอธิบายหรือตอบคำถามเกี่ยวกับความแตกต่างทางพื้นที่ของวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงไม่่ง่ายนัก ตัวอย่างเช่น การกระจายของการปลูกข้าวสาลีบนโลก (ภาพที่ 1.1) จะเห็นแหล่งปลูกที่สำคัญ เช่น ตอนกลางของอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันออก ออสเตรเลีย อาร์เจนตินา ทางเหนือของอินเดียและจีน ทำไมจึงไม่ปลูกข้าวสาลีกันในบราซิล แอฟริกา หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำไมจึงมีความแตกต่างทางพื้นที่เช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิอากาศ ลักษณะพื้นที่ และดิน บางแห่งภูมิอากาศแล้งเกินกว่าจะปลูกข้าวสาลีได้ บางแห่งอาจจะเป็นที่ชื้น หรือดินไม่อุดมสมบูรณ์ จะสังเกตได้ว่าการปลูกข้าวสาลีมีอยู่แถบภูมิอากาศละติจูดกลาง พื้นที่ที่เป็นที่ราบและดินดี แต่อย่างไรก็ตามไม่ควรให้ความสำคัญแก่ปัจจัยทางกายภาพเหล่านี้มากเกินไป เพราะปัจจุบันมนุษย์สามารถลดอิทธิพลของภูมิอากาศได้ โดยสร้างระบบชลประทาน เรือนกระจก และปรับปรุงพันธุ์ข้าวสาลี มนุษย์สามารถเอาชนะความชื้นของพื้นที่ได้โดยการเพาะปลูกแบบขั้นบันได และทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ได้โดยการใช้ปุ๋ย

นอกจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพแล้ว นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมยังคิดถึงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอีกด้วย รูปแบบของการเกษตรเช่นการปลูกข้าวสาลีนี้ นอกจากจะเกี่ยวข้องกับภูมิอากาศและที่ดินแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับบรรทัดนิยม ความต้องการและประเพณีของกลุ่มคน ความนิยมหรือข้อห้ามทางด้านอาหารซึ่งมีอยู่ตามความเชื่อทางศาสนานั้นจะมีอิทธิพลต่อการเลือกปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง คนบางกลุ่มวัฒนธรรม เช่น ชาวโปแลนด์ ชอบขนมอบสีเข้มที่



ภาพที่ 1.1 แหล่งปลูกข้าวสาลีของโลก

ทำจากแป้งข้าวไรย์ คนกลุ่มอื่นโดยเฉพาะชนพื้นเมืองอินเดียนในทวีปอเมริกาจะนิยมขนมปังจากแป้งข้าวโพด ดังนั้น จะไม่มีการปลูกข้าวสาลีในสภาพวัฒนธรรมดังกล่าว แต่ถ้าเป็นภูมิภาคที่นิยมรับประทานข้าวสาลี คนเราจะพยายามทำทุกอย่างเพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่ดีต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปลูกข้าวสาลีได้

ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็มีความสำคัญเช่นกัน ภาษีจะช่วยส่งเสริมหรือลดการปลูกข้าวสาลีได้ เช่น ภาษีที่ช่วยปกป้องเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสาลีในประเทศเยอรมนี และประเทศกลุ่มตลาดรวมอื่น ๆ จากการแข่งขันของผู้ผลิตในแคนาดาและสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ การปลูกข้าวสาลียังเป็นการใช้ที่ดินที่ให้ผลกำไรน้อยกว่าการเลี้ยงปศุสัตว์หรือทำฟาร์มโคนม จึงทำให้ไม่ปลูกกันในบางภูมิภาคที่เหมาะสม เช่น แถบมิดเวสต์ ของสหรัฐอเมริกา

แนวทางการศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

การศึกษาวัฒนธรรมต่าง ๆ จะศึกษาแยกเป็น 5 แนวทางหรือหัวข้อ (themes) ได้แก่ ภูมิภาควัฒนธรรม (culture region) การแพร่กระจายของวัฒนธรรม (cultural diffusion) นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) บูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) หัวข้อเหล่านี้จะปรากฏตลอดหนังสือเล่มนี้โดยเป็นเค้าโครงของแต่ละบท หัวข้อทั้งห้านี้เป็นวิธีหนึ่งในหลาย ๆ วิธีที่จะใช้ศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมได้

ภูมิภาควัฒนธรรม

หัวข้อนี้เน้นความสำคัญของแผนที่ซึ่งมีค่ายิ่งต่อนักภูมิศาสตร์ แผนที่ เป็นเครื่องมือสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อแผนที่นั้นแสดงความแตกต่างด้านพื้นที่ของวัฒนธรรม นักภูมิศาสตร์สามารถใช้แผนที่เพื่อเห็นความแตกต่างนั้นได้ทันที ยิ่งการกระจายของลักษณะวัฒนธรรมต่าง ๆ ซับซ้อนเพียงใดแผนที่ก็ยิ่งมีค่ามากขึ้น ภูมิภาควัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย (formal culture regions) หมายถึงพื้นที่หนึ่งซึ่งมีคนอาศัยอยู่ และคนเหล่านั้นมีวัฒนธรรมร่วมกันอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ภูมิภาคแบบนี้มีประโยชน์ในการรวมกลุ่มคนที่มีลักษณะวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ภูมิภาคที่กำหนดขึ้นมานั้นอาจจะอาศัยวัฒนธรรมเพียงอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นหลักในการกำหนด เช่น ภูมิภาควัฒนธรรม

ภาษาเยอรมัน แสดงบริเวณที่คนพูดภาษาเยอรมันอาศัยอยู่ หรือ ภูมิภาคการปลูกข้าวสาลี แสดงส่วนต่าง ๆ ของโลกที่มีการปลูกข้าวสาลีเป็นหลัก หรืออาจจะกำหนดขึ้นโดยอาศัย ลักษณะวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างก็ได้ เช่น ภูมิภาควัฒนธรรมเอสกิโม แสดงภาษา ศาสนา ลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และบ้านเรือน ภูมิภาคนี้จะสะท้อนให้เห็นการกระจายทางพื้นที่ ของลักษณะวัฒนธรรมเอสกิโมทั้งห้าอย่างนั้น พื้นที่ซึ่งมีลักษณะทั้งหมดปรากฏอยู่ก็จะนับเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคดังกล่าว

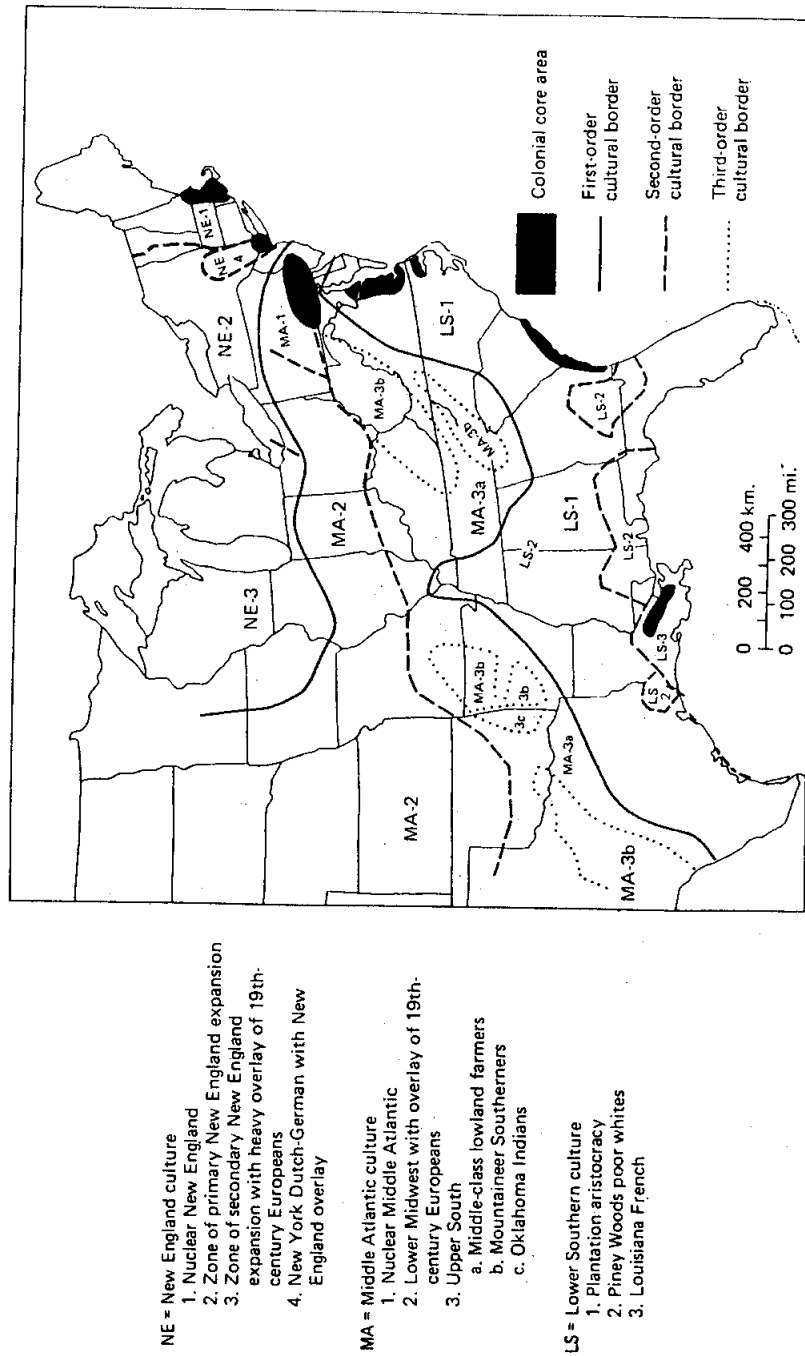
อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ ภูมิภาควัฒนธรรมทางตะวันออกของสหรัฐอเมริกาสมัยอาณานิคม (ภาพที่ 1.2) แบ่งออกเป็น 3 ภูมิภาคใหญ่ ๆ ได้แก่ ภูมิภาคนิวอิงแลนด์ แอตแลนติกกลางและภาคใต้ แต่ละภูมิภาควัฒนธรรมจะแบ่งย่อยออกไปอีกตามสภาพเศรษฐกิจ ภาษา ถิ่น ศาสนา และชาติพันธุ์ของคนในแต่ละเขต ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในลักษณะศูนย์กลาง (nucleus) เล็ก ๆ ก่อนแล้วจึงออกไปครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง

(1) ภูมิภาคนิวอิงแลนด์ เป็นแหล่งที่มีการตั้งถิ่นฐานโดยชาวอาณานิคมอังกฤษเกือบทั้งหมด ซึ่งมีวิทยาการทางการเกษตรไม่เหมาะสมกับดินแดนที่อากาศหนาวเย็นไม่อุดมสมบูรณ์ และเนื่องจากความล้มเหลวทางการเกษตร ชาวอาณานิคมจึงหันไปสู่ การประมง การค้า อุตสาหกรรม และการทำป่าไม้ ในตอนแรกนั้นศูนย์กลางนิวอิงแลนด์มีการปกครองแบบเทวธิปไตย (theocracy) โดยผู้นำศาสนานิกายบริสุทธิ์ (Puritan)

(2) ภูมิภาคแอตแลนติกกลาง เป็นภูมิภาคที่มีชนหลายชาติ เช่น อังกฤษ สกอต-ไอริช เยอรมัน สวีเดน และชาวยุโรปอื่น ๆ มาพบและผสมผสานกัน นำความเจริญทางเกษตรกรรมสู่ดินแดนนี้ ลักษณะเศรษฐกิจเป็นฟาร์มครอบครัวชนชั้นกลาง เช่น พวกเวกเกอร์ ลูเทอร์น เพรสไบทีเรียน และนิกายโปรเตสแตนต์อื่น ๆ ซึ่งกลายเป็นรูปแบบวัฒนธรรมเกษตรในชนบทของสหรัฐอเมริกาตลอดมา ภูมิภาคนี้เป็นหม้อหลอม (melting pot) รวมคนหลายชาติหลายภาษาเป็นแห่งแรกของสหรัฐอเมริกา

(3) ภูมิภาคใต้ตอนล่าง เป็นลักษณะวัฒนธรรมอังกฤษผสมแอฟริกัน เศรษฐกิจเป็นการทำสวนขนาดใหญ่ ปลูกพืชเงินกึ่งเมืองร้อน เช่น ฝ้ายและยาสูบ และใช้แรงงานทาสเป็นจำนวนมาก เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้น มีชนชั้นสูงเป็นผู้มีอำนาจควบคุม การทำสวนทำไร่ขนาดใหญ่ในอาณานิคมนั้น

ภูมิภาควัฒนธรรมเหล่านี้ไม่คงที่ตายตัว วัฒนธรรมของเขตหนึ่ง จะแผ่ขยาย ผสมปะปนหรือกระทบกับวัฒนธรรมของอีกเขตหนึ่ง ดังที่เป็นอยู่ในสหรัฐอเมริกาปัจจุบัน

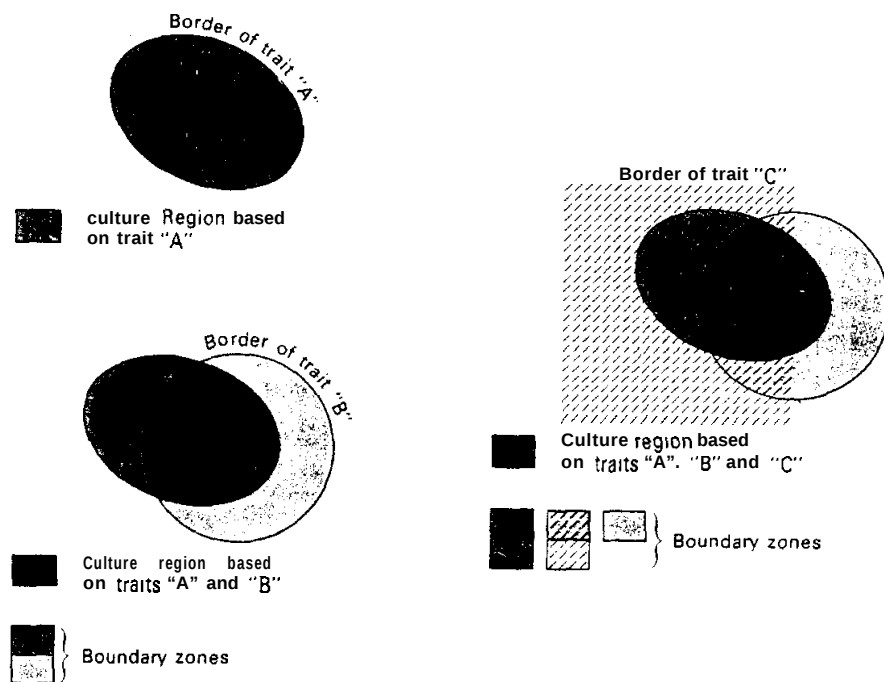


ภาพที่ 1.2 ภูมิภาควัฒนธรรมทางตะวันออกของสหรัฐอเมริกาสมัยอาณานิคม

ภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย เป็นสิ่งที่นักภูมิศาสตร์สร้างขึ้นโดยไม่ใคร่มีกฎเกณฑ์ลักษณะวัฒนธรรมสองอย่างจะไม่มีกระจายเหมือนกันทีเดียว และขอบเขตของภูมิภาควัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับลักษณะวัฒนธรรมที่ใช้กำหนด เช่น ชาวกรีกและตุรกี ถ้ากำหนดภูมิภาควัฒนธรรมโดยใช้ภาษา และศาสนา คนสองกลุ่มนี้จะแยกอยู่คนละภูมิภาคเพราะมีภาษาและศาสนาต่างกัน แต่ชาวกรีกและตุรกีก็ยังมีลักษณะวัฒนธรรมร่วมกันหลายอย่าง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ตุรกีเข้าปกครองกรีซเป็นเวลานาน และทั้งสองชาติอยู่ร่วมกันในเอเชียไมเนอร์ เช่นการบูชาพระเจ้าองค์เดียว สังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ และอาหารพื้นเมืองบางชนิดเหมือนกัน ดังนั้น จึงอาจรวมคนทั้งสองกลุ่มอยู่ในภูมิภาควัฒนธรรมเดียวกันได้ ขึ้นอยู่กับว่านักภูมิศาสตร์จะใช้อะไรในการกำหนดภูมินาคนั้น ๆ บ่อยครั้งที่นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมพยายามกำหนดภูมิภาควัฒนธรรมโดยอาศัยลักษณะการ (traits) ทั้งหมดที่มีอยู่ในวัฒนธรรม อาจใช้คำว่า พื้นที่วัฒนธรรม (culture area) จากมานุษยวิทยาเรียกภูมิภาคดังกล่าวได้

ตามคำจำกัดความของภูมิภาควัฒนธรรมนี้ นักภูมิศาสตร์ต้องลากเส้นเขตแดนด้วย แต่เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่นไหว เขตแดนที่จะลากขึ้นมักไม่เห็นชัด แม้ว่าเราจะใช้ลักษณะการวัฒนธรรมอย่างเดียวในการวาดแผนที่นั้น นักภูมิศาสตร์จึงพูดถึงโซนเขตแดนวัฒนธรรมมากกว่าเส้นเขตแดน โซนดังกล่าวจะขยายกว้างขึ้นเมื่อพิจารณาลักษณะการวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นหลายอย่าง ทั้งนี้เพราะลักษณะการวัฒนธรรมสองอย่างจะไม่มีกระจายเหมือนกันทีเดียว ภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัยส่วนใหญ่จะมีใจกลาง (core) ซึ่งแสดงลักษณะการนั้นเข้มข้นที่สุด เมื่อห่างจากใจกลางออกไป ลักษณะการดังกล่าวจะค่อย ๆ จางลงจนหายไป (ภาพที่ 1.3) บริเวณที่จะมีเขตแดนวัฒนธรรมแยกเห็นได้ชัดมักจะเป็นบริเวณที่มีสิ่งกีดขวางทางกายภาพ เช่น ภูเขา แม่น้ำ หรืออยู่ใกล้กับเขตแดนทางการเมือง แต่ส่วนมากวัฒนธรรมต่าง ๆ จะค่อย ๆ กลืนเข้ากับอีกวัฒนธรรมหนึ่งในโซนเขตแดน

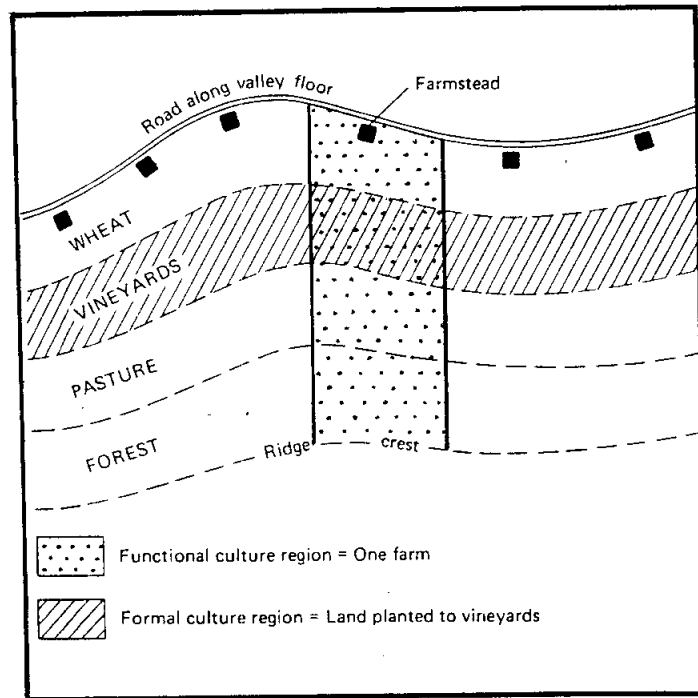
2. ภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่ (functional culture regions) แตกต่างจากภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย เพราะภูมิภาคแบบนี้ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมแต่เป็นพื้นที่หรือบริเวณที่มีการจัดให้เป็นระเบียบตามการปกครอง สังคม หรือเศรษฐกิจ เช่น จังหวัด รัฐอิสระ วัด บริเวณการค้า และฟาร์ม เป็นต้น ภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่จะมีศูนย์กลาง (nodes) ของการปฏิบัติหน้าที่ (บางครั้งจึงเรียกภูมิภาคเช่นนี้ว่า nodal regions) ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด เมืองหลวง โบสถ์ สำนักงาน และโรงเรียนฟาร์ม



ภาพที่ 1.3 ภูมิภาควัฒนธรรมที่สมมติขึ้นโดยใช้ลักษณะการวัฒนธรรม
หนึ่ง สอง และสามอย่าง

ภูมิภาคเหล่านี้มีขอบเขตที่แน่นอนและเป็นหน่วยเฉพาะทางพื้นที่แยกเห็นได้ชัด เช่น ฟาร์มเป็นภูมิภาคตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งรวมพื้นที่ทั้งหมดที่เป็นของ (หรือเช่าโดย) เกษตรกร ดำเนินงานโดยเกษตรกรซึ่งเป็นผู้จัดการสิ่งต่าง ๆ ในเขตแดนของตน ศูนย์กลางของภูมิภาคนี้คือ โรงเรียนฟาร์ม ซึ่งประกอบด้วยบ้านของเกษตรกร และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อเกษตรกร เช่น คอกสัตว์ ยุ้งฉาง และไซโล เขตแดนของภูมิภาคนี้เห็นได้ชัดโดยสังเกตจากรั้ว หรือกำแพงรอบบริเวณ (ภาพที่ 1.4)

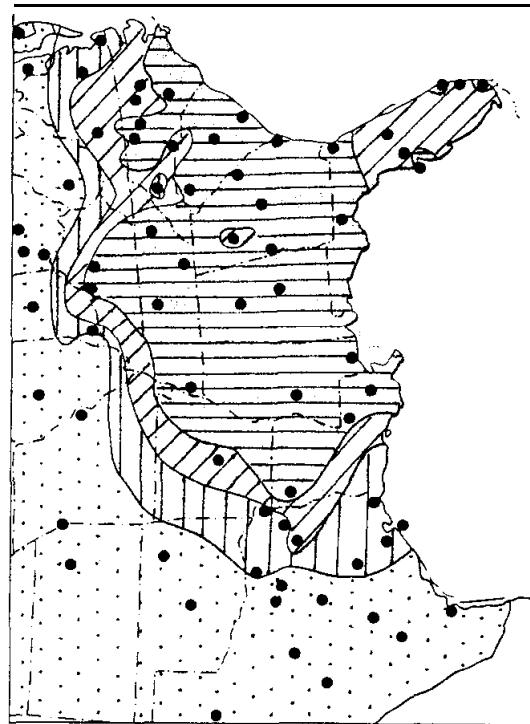
แต่บางครั้งก็ไม่ควรคิดว่าภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่ทุกแห่งมีเขตแดนที่แน่นอน ควรคิดถึงเขตแดนในลักษณะกระแสพลังงานที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ไหลเข้าออก



ภาพที่ 1.4 ตัวอย่างภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่ และภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย

จากศูนย์กลาง ถ้าแสดงลงในแผนที่ การเคลื่อนไหวนี้อาจแสดงโดยลูกศรที่ทิศทางมากกว่าเส้นเขตแดน เพราะเป็นโครงข่ายไม่ใช่ดินแดน ตัวอย่างเช่น เขตการค้าของหนังสือพิมพ์รายวัน ศูนย์กลางของหนังสือพิมพ์ก็คือโรงพิมพ์ ทุก ๆ เช้า รถจะออกจากโรงพิมพ์ไปจ่ายหนังสือพิมพ์ทั่วเมือง แต่หนังสือพิมพ์อาจมีเขตบริการไปถึงชานเมืองใกล้ ๆ หรือเขตชนบทซึ่ง ณ ที่นั้นเขตบริการจะเกยซ้อนกับเขตบริการของหนังสือพิมพ์คู่แข่งที่พิมพ์ในเมืองอื่น ๆ รอบเขตการค้าจึงค่อย ๆ จางลง ในกรณีนี้ไม่สามารถกำหนดเขตแดนของกระบวนการได้แน่นอน

3. ภูมิภาควัฒนธรรมแบบสัญชาตญาณ (vernacular culture regions) นักภูมิศาสตร์บางคนแบ่งภูมิภาควัฒนธรรมเป็นชนิดที่สาม ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ประชากรคิดว่ามีอยู่ดังที่เห็นจากการยอมรับหรือการใช้ชื่อภูมิภาค เช่น ภูมิภาคแบบสัญชาตญาณเฉพาะถิ่นดิกซี (Dixie) คำนี้เป็นคำที่หมายถึงภูมิภาคทางใต้ของสหรัฐอเมริกา แต่เป็นคำที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องอยู่ด้วยมากมาย ภาพที่ 1.5 เป็นการแสดงขอบเขตทางพื้นที่ของดิกซี โดยกำหนดจากจำนวนครั้งที่คำนี้ปรากฏอยู่ในชื่อของธุรกิจในสมุดโทรศัพท์ จำนวนที่นับได้ในเมืองหนึ่ง ๆ นำมาหารด้วยชื่อธุรกิจในสมุดโทรศัพท์ที่ใช้คำว่า อเมริกัน เพื่อปรับฐานประชากรที่

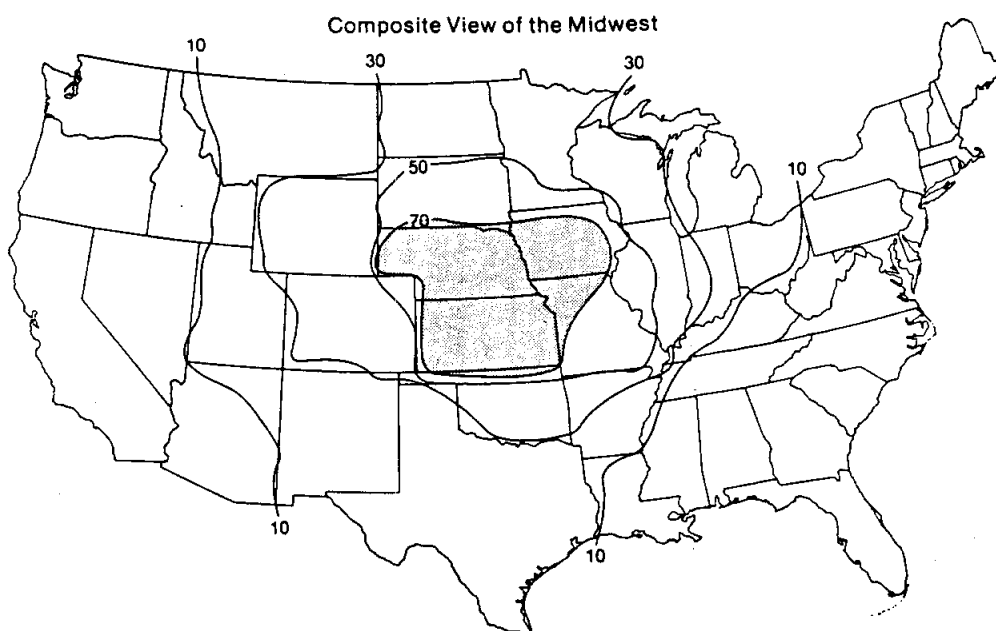


- Sampling point (telephone directory used)
- ▮ The heart of Dixie ("Dixie" entries one-fourth or more as common as "American" entries)
- ▮ "Dixie" 15% to 25% as common as "American"
- ▮ "Dixie" 6% to 25% as common as "American"
- ▮ "Dixie" 0% to 6% as common as "American"

ภาพที่ 1.5 ภูมิภาควัฒนธรรมแบบสเตชัน "ดิกซี"

แตกต่างกัน ตัวเลขสัดส่วนที่คำนวณได้ ถ้าเป็นสัดส่วนมาก แสดงว่ามีการใช้คำว่าดึกซึ้งมาก

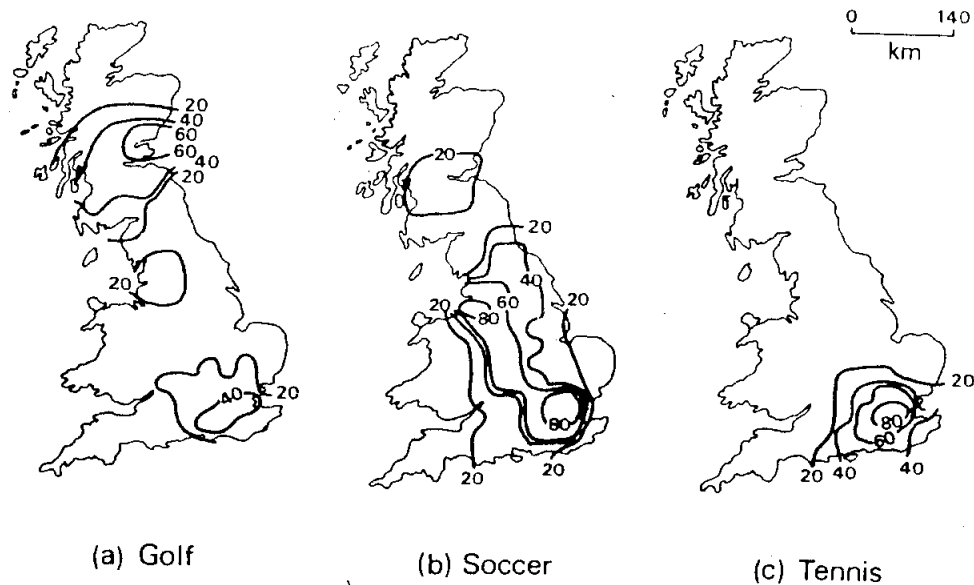
อีกตัวอย่างหนึ่งของภูมิภาคแบบสัญญาณ ได้แก่ ภูมิภาคมิดเวสต์ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเคยหมายถึงดินแดน 12 มลรัฐจากโอไฮโอไปทางตะวันตกจนถึงแคนซัส และไปทางเหนือถึงแคนาดา ภูมิภาคมิดเวสต์ไม่เคยมีขอบเขตแน่นอน แต่ชาวอเมริกันส่วนใหญ่ยอมรับกันว่า คือภูมิภาคที่มีลักษณะเป็นชนบท เมืองมีขนาดเล็ก ๆ ตั้งอยู่ระหว่างภาคตะวันออกซึ่งมีความเป็นเมืองสูงกับภาคตะวันตกซึ่งค่อนข้างล้าหลัง ปัจจุบันบริเวณที่เรียกว่ามิดเวสต์เปลี่ยนไปจากเดิม มีผู้ศึกษาสัญญาณภูมิภาคและความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของมิดเวสต์จากประชากรในมลรัฐที่เกี่ยวข้อง และพบว่าขอบเขตของมิดเวสต์เคลื่อนไปเน้นอยู่ที่บริเวณเกรตเพลนส์ทางตะวันตก เพราะส่วนทางตะวันออกของขอบเขตเดิม เช่น มลรัฐโอไฮโอ และอินดีแอนา ความเป็นเมืองและอุตสาหกรรมมากแล้ว (ภาพที่ 1.6)



ภาพที่ 1.6 ภาพรวมของมิดเวสต์จากสัญญาณของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
รวม 32 มลรัฐ เส้นเท่าแสดงถึงร้อยละของนักศึกษาซึ่งระบุว่าพื้นที่
นั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคมิดเวสต์

ที่มา : Shortridge 1985 : 49.

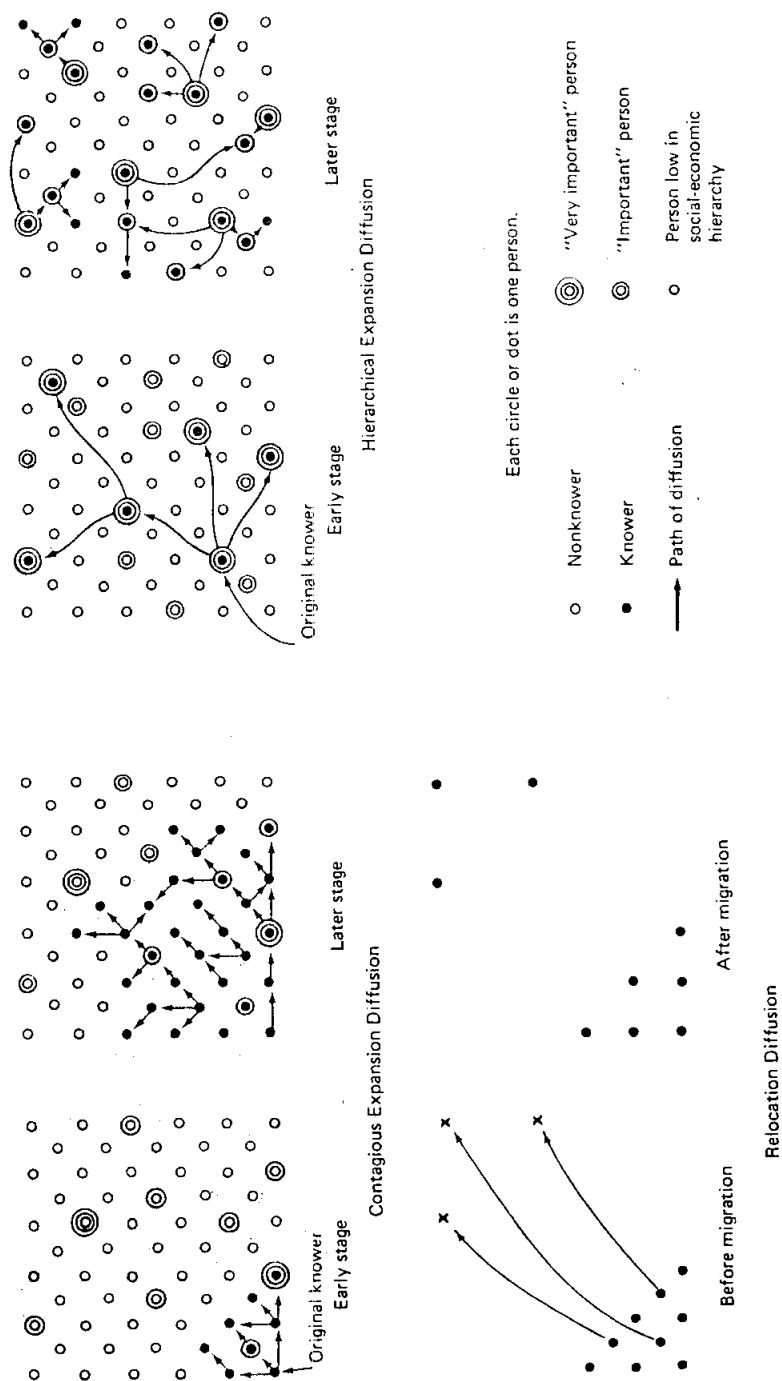
ในสหราชอาณาจักร เบล (Bale 1983) ได้ให้นักเรียนมัธยมระบุบริเวณของประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่นิยม (popular culture) คือ กีฬา 3 ประเภท ได้แก่ กอล์ฟ ฟุตบอล และเทนนิส เมื่อประมวลผลแล้วได้ภูมิภาควัฒนธรรมแบบสัญญาณเฉพาะถิ่น ซึ่งแสดงว่า ทางตะวันออกและตอนกลางของสกอตแลนด์เป็นภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับกอล์ฟ ส่วนฟุตบอลนั้นเน้นอยู่ในเขตใจกลางอุตสาหกรรม-เมืองของอังกฤษ สำหรับภูมิภาคเทนนิสมีภูมิภาคชัดเจนอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอังกฤษ (ภาพที่ 1.7)



ภาพที่ 1.7 ภูมิภาคกีฬา 3 ประเภทในสหราชอาณาจักร เส้นเท่าแสดง
ร้อยละของนักเรียนที่ระบุพื้นที่นั้นกับกีฬาประเภทที่ถูกถาม
ที่มา : Bale 1983 : 275.

การแพร่กระจายของวัฒนธรรม

ภูมิภาควัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตามเกิดจากการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์หรือการแพร่กระจายของวัฒนธรรม นั่นคือการกระจายทางพื้นที่ของความคิด นวัตกรรม และทัศนคติต่าง ๆ (ภาพที่ 1.8) ลักษณะการวัฒนธรรมแต่ละอย่างถือกำเนิดในที่แห่งหนึ่งหรือหลาย ๆ แห่งแล้วกระจายออกไป นวัตกรรมบางอย่างเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว ดังนั้น นักภูมิศาสตร์อาจศึกษาย้อนดูวัฒนธรรมนั้นไปถึงแหล่งเกิดได้ ในบางกรณีการสร้างสรรค์แบบเดียว



ภาพที่ 1.8 การแพร่กระจายของวัฒนธรรมแบบต่าง ๆ

กันเกิดขึ้นอย่างอิสระในที่หลายแห่ง โดยคนหลายกลุ่ม การศึกษาแหล่งเกิดและการแพร่กระจายของความคิด นวัตกรรมต่าง ๆ ทั่วพื้นที่นั้นเป็นหัวข้อที่สำคัญในภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ทำให้เราทราบว่ารูปแบบทางพื้นที่ของวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร

การแพร่กระจายแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. การแพร่กระจายแบบย้ายที่ใหม่ (relocation diffusion) เกิดขึ้นเมื่อคนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่มซึ่งมีความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เคลื่อนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่งจึงเท่ากับเป็นการกระจายความคิดนั้นไปยังถิ่นใหม่ของเขา ศาสนามักจะแพร่กระจายออกไปในลักษณะนี้ เช่น การอพยพของชาวยุโรปนำศาสนาคริสต์ไปสู่ทวีปอเมริกาเหนือ

2. การแพร่กระจายแบบขยายออกไป (expansion diffusion) ความคิดจะกระจายไปทั่วหมู่คน จากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งขยายออกไปเรื่อย ๆ ทำให้จำนวนผู้รู้ความคิดนั้นมากขึ้น และพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์นั้นก็จะขยายกว้างขึ้น การแพร่กระจายแบบนี้อาจแบ่งย่อยออกเป็น

2.1 แบบลำดับขั้น (hierarchical diffusion) ความคิดต่าง ๆ จะแพร่กระจายไปเฉพาะในหมู่ชนบางชั้น กระโดดข้ามจากคนสำคัญคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง หรือจากเมืองแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่งโดยข้ามคนอื่น ๆ หรือเขตชนบทไปบ้างเป็นระยะ ตัวอย่างเช่น การยอมรับแฟชั่นการแต่งกายหรือทรงผม

2.2 แบบติดต่อกัน (contagious diffusion) เป็นการแพร่คล้ายโรคติดต่อ ไม่คำนึงถึงลำดับขั้น การแพร่กระจายจะขยายออกไปเรื่อย ๆ ทุกทิศทาง

2.3 แบบกระตุ้น (stimulus diffusion) การแพร่กระจายแบบนี้ ลักษณะการวัฒนธรรมนั้น ๆ ถูกปฏิเสธไปแต่ความคิดเบื้องหลังสิ่งนั้นเป็นที่ยอมรับกัน เช่น ชาวไซบีเรียสมัยแรก ๆ เลี้ยงกวางเรนเดียร์หลังจากที่ได้รู้จักการเลี้ยงโคและม้าของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ทางใต้ของพวกเขา ชาวไซบีเรียไม่อาจใช้ประโยชน์จากสัตว์เลี้ยงทั้งสองประเภทนั้นได้ แต่ความคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ยังคงมีอยู่ ดังนั้น พวกเขาจึงนำมาประยุกต์และเริ่มเลี้ยงกวางเรนเดียร์

ถ้าเราโยนหินก้อนหนึ่งลงไปในสระน้ำ และสังเกตดูการกระจายของระลอกน้ำ จะเห็นว่ามันค่อย ๆ เลื่อนหายเมื่อห่างจากจุดที่ก้อนหินตกออกไป การยอมรับความคิดใหม่ ๆ ทางวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน คือ ค่อย ๆ ลดลงตามระยะทาง ความคิดหรือนวัตกรรมจะเป็นที่ยอมรับมากที่สุดบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งเกิดมากที่สุด การลดลงตามระยะทางนี้ เรียกว่า

distance decay นอกจากนี้การยอมรับจะลดลงตามระยะเวลาด้วย เรียกว่า time decay นักภูมิศาสตร์มักจะเรียกรวมกันว่า time-distance decay

การแพร่กระจายของวัฒนธรรมนอกจากจะเสื่อมลงตามเวลาและระยะทางแล้วยังมีอุปสรรคขัดขวางการแพร่กระจายอีก ได้แก่ อุปสรรคแบบดูดซับ (absorbing barriers) ซึ่งจะทำให้การแพร่กระจายหยุดชะงักลงทันทีไม่กระจายต่อไป และอุปสรรคแบบซึมผ่าน (permeable barriers) ที่ยอมให้บางส่วนของนวัตกรรมนั้นกระจายผ่านไปได้บ้าง แต่จะอ่อนลงและกระจายต่อไปช้าลง อุปสรรคเหล่านี้อาจเป็นทางด้านวัฒนธรรม (เช่น ข้อห้ามทางสังคม หรือกฎหมาย) หรือทางสิ่งแวดล้อมกายภาพ (เช่น ภูมิอากาศ หรือเทือกเขา) การยอมรับนวัตกรรม ณ ที่ใดที่หนึ่งนั้น เป็นไปในลักษณะเส้นโค้งรูปตัวเอส ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ขั้นแรก การยอมรับเป็นไปในอัตราสม่ำเสมอช้า ๆ เพราะยังไม่เป็นที่นิยมหรือยังไม่เห็นประโยชน์ชัดเจน ลักษณะการวัฒนธรรมนั้นยังไม่ปรากฏให้เห็น ขั้นที่สอง การยอมรับเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลักษณะการวัฒนธรรมจะกระจายไปกว้างขวางเหมือนแฟชัน การแพร่กระจายในพื้นที่เล็ก ๆ จะมีปรากฏการณ์ผลกระทบละแวกบ้าน (neighborhood effect) คือการยอมรับจะรวดเร็วที่สุดในกลุ่มคนเล็ก ๆ รอบ ๆ ผู้ริเริ่ม ในขั้นสุดท้าย อัตราการยอมรับจะช้ากว่าขั้นที่สองเพราะความนิยมกำลังผ่านไปหรือเพราะพื้นที่นั้นอิ่มตัวแล้ว

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

วัฒนธรรมต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมจำเป็นต้องศึกษาปฏิริยาดังกล่าว เพื่อที่จะเข้าใจความแตกต่างทางพื้นที่ของวัฒนธรรม การศึกษาเช่นนี้เรียกว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรม คำว่า นิเวศวิทยา ในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์สองทางระหว่างสิ่งมีชีวิตสิ่งหนึ่งกับสิ่งแวดล้อมกายภาพของมัน สิ่งแวดล้อมกายภาพนี้ หมายถึงถึงภูมิอากาศ ลักษณะพื้นที่ ดิน พืชพรรณธรรมชาติ สัตว์ป่า และลักษณะอื่น ๆ ของสภาพธรรมชาติรอบ ๆ คำอีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือ นิเวศวิทยามนุษย์ (human ecology) ความแตกต่างพื้นฐานก็คือ นิเวศวิทยาวัฒนธรรมหมายถึง การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับมนุษย์ในฐานะสัตว์ซึ่งมีวัฒนธรรม ส่วนนิเวศวิทยามนุษย์นั้นศึกษาประชากรมนุษย์ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพวกเขาในลักษณะเดียวกันกับประชากรสัตว์ซึ่งไม่มีวัฒนธรรม บางคนเห็นว่า นิเวศวิทยามนุษย์หนักไปทางการศึกษามนุษย์ในฐานะเครื่องมือเปลี่ยนแปลง

ธรรมชาติ ในความเป็นจริงคำสองคำนี้ นักภูมิศาสตร์ใช้สลับเปลี่ยนกันบ่อย ๆ อีกคำหนึ่งที่ใช้กันมากคือ ระบบนิเวศ (ecosystem) ซึ่งเราพยายามอธิบายการทำงานของระบบนิเวศที่มีมนุษย์ (ทางชีววิทยาและทางวัฒนธรรม) อาศัยอยู่และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สรุปว่า เราอาจจะให้คำจำกัดความนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษาอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อวัฒนธรรม และอิทธิพลของ มนุษย์ (โดยผ่านทางวัฒนธรรม) ต่อระบบนิเวศ หมายความว่า มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน นักภูมิศาสตร์ได้พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมออกมาหลายแนวด้วยกัน ได้แก่

1. **นิยัตินิยมสิ่งแวดล้อม** (Environmental Determinism) เมื่อต้นศตวรรษที่ 20 นักภูมิศาสตร์ตะวันตกกลุ่มหนึ่งหลงอยู่กับแนวความคิดนี้ ซึ่งเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพโดยเฉพาะภูมิอากาศ และภูมิประเทศ เป็นปัจจัยที่แท้จริงในการเกิดวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษย์เป็นผลผลิตชนิดเชื่อง (passive) ของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมที่คล้าย ๆ กันจะผลิตวัฒนธรรมที่คล้ายกัน นักภูมิศาสตร์กลุ่มนี้มองนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเพียงทางเดียว เช่น คนที่อาศัยอยู่ตามภูเขาจะถูกกำหนดชะตากรรมโดยพื้นที่หุบกันดาร ให้มีชีวิตแบบง่าย ๆ ล้าหลัง รักอิสระและไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนภูมิอากาศแบบอบอุ่นทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ความรุ่มรวยแห่งพืชและปศุสัตว์โดย ในขณะที่ดินแดนชายฝั่งพวยพัดช่วยผลิตชาวประมง และนักเดินเรือสำคัญ ๆ เราจะเห็นได้ว่าแนวความคิดนี้เน้นบทบาทอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อกิจกรรมของมนุษย์มากเกินไป ทั้งนี้ได้หมายความว่าสิ่งแวดล้อมไม่มีอิทธิพลอะไรเลย หรือไม่ได้เสนอว่านักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมไม่ควรศึกษาอิทธิพลนี้ แต่ให้คิดว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นเพียงหนึ่งในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของมนุษย์หรือไม่ได้เป็นเพียงสิ่งเดียวที่กำหนดพฤติกรรมและความเชื่อของมนุษย์

2. **คติความอาจจะเป็น** (Possibilism) นับตั้งแต่ทศวรรษ 1930 เป็นต้นมา แนวความคิดแบบนิยัตินิยมสิ่งแวดล้อม เริ่มตกไปจากความนิยมของนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ความคิดแบบคติความอาจจะเป็นเข้ามาแทนที่ คติความอาจจะเป็นนี้มิได้ละเลยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเพราะทราบดีว่าธรรมชาติมีบทบาทปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหลายอย่าง แต่เน้นการสืบทอดทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ว่าอย่างน้อยก็มีความสำคัญเท่า ๆ กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ตามแนวความคิดนี้ มนุษย์เอง (ไม่ใช่สิ่งแวดล้อมของมนุษย์) เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเพียงแต่เสนอแนวทางต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดวัฒนธรรมได้ การที่มนุษย์จะ

ใช้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งไปอย่างไรรัน ขึ้นอยู่กับการเลือกของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นไปตามการสืบทอดทางวัฒนธรรม ดังนั้นพวกที่นิยมคติความอาจะเป็น เห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้ทั้งโอกาสและข้อจำกัด มนุษย์เราเป็นผู้เลือกเองเพื่อให้บรรลุความประสงค์ของตน ลักษณะวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นผลของการตัดสินใจภายใต้ขีดจำกัดของความอาจะเป็นไปได้ ที่สิ่งแวดล้อมเสนอให้ ยิ่งวัฒนธรรมนั้นมีระดับวิทยาการสูงเพียงใด ความอาจะเป็นไปได้ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพก็ยิ่งลดน้อยลง

3. **สัญชาตญาณสิ่งแวดล้อม** (Environmental Perception) มนุษย์แต่ละคนมีจินตภาพเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และภายในกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งจะมีจินตภาพเหล่านี้ร่วมกัน นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมนิยมใช้คำว่า สัญชาตญาณสิ่งแวดล้อม หรือการรับรู้สิ่งแวดล้อม ขณะที่พวกคติความอาจะเป็น เห็นว่ามนุษย์มีโอกาสเลือกความอาจะเป็นไปได้ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมหนึ่งนั้นพวกที่นิยมสัญชาตญาณสิ่งแวดล้อมมีความคิดต่อไปอีกว่าการเลือกของคนเรานั้นขึ้นอยู่กับว่าคน ๆ นั้นรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างไรมากกว่าลักษณะที่เป็นจริงของพื้นที่นั้น ๆ การรับรู้ได้รับอิทธิพลจากการสั่งสอนกันมาในวัฒนธรรมนั้น และคนเราไม่สามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้ถูกต้องสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้การที่จะเข้าใจพัฒนาการของกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งนั้น นักภูมิศาสตร์ต้องทราบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไรและสมาชิกในกลุ่มวัฒนธรรมนั้นคิดว่ามันเป็นอย่างไร

สำหรับแนวความคิดนี้ การวิจัยเรื่องเกี่ยวกับภัยธรรมชาติได้รับความนิยมมาก เช่น น้ำท่วมและภัยแล้ง กลุ่มวัฒนธรรมต่างกันจะมีปฏิกิริยาต่อภัยธรรมชาติแตกต่างกัน บางกลุ่มเห็นว่าภัยธรรมชาติเป็นการกระทำของพระเจ้าซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ บางกลุ่มสวดอ้อนวอนพระเจ้าเพื่อแก้ไขภัยพิบัติที่เกิดขึ้น บางกลุ่มก็ปิดความรับผิดชอบในการป้องกันภัยพิบัติไปที่รัฐบาล ในวัฒนธรรมตะวันตกผู้คนเห็นภัยธรรมชาติเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์สามารถยื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้องและควบคุมได้โดยใช้วิทยาการต่าง ๆ

ความคิดของพวกที่นิยมสัญชาตญาณสิ่งแวดล้อมน่าสนใจมากเมื่อประยุกต์ใช้กับการอพยพย้ายถิ่น พวกนี้พบว่า คนที่ย้ายถิ่นจากสิ่งแวดล้อมหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง มักจะคิดว่าที่เก่าและที่ใหม่มีสิ่งแวดล้อมเหมือน ๆ กันเกินกว่าความเป็นจริง ตัวอย่างเช่น เกษตรกรอเมริกันย้ายถิ่นจากภูมิภาคชื้นทางตะวันออกของประเทศ ไปยังเขตกึ่งแห้งแล้งเกรตเพลนส์ มักจะประมาณปริมาณความชื้นของสถานที่ใหม่ที่ไปอยู่มากเกินไป และด้วยความเคยชินกับการดำรงชีพและการเกษตรในเขตชื้นมาเป็นเวลาหลายรุ่นชน ในระยะแรกพวกเขาไม่สามารถเห็นความ

เป็นจริงเกี่ยวกับภูมิอากาศในที่ใหม่ของพวกเขาและตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์เดิม เกษตรกรเหล่านี้ต้องค่อย ๆ เรียนรู้หาประสบการณ์ความจริงในที่ใหม่ไปเรื่อย ๆ

คนที่มีความสามารถต่างกันจะปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ ตัวต่างกันมาก สิ่งที่เป็นทรัพยากรสำคัญของคนกลุ่มหนึ่งอาจจะเป็นสิ่งน่ารำคาญของอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ สำหรับ พวกเก็บของป่าล่าสัตว์ทรัพยากรสำคัญในพื้นที่นั้นอาจเป็นผลไม้ป่า สัตว์ป่า หรือหินเหล็กไฟที่จะนำมาทำเป็นอาวุธได้ แต่ถ้าเป็นเกษตรกรที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน อาจจะเห็นว่า พื้นที่ที่ราบ ดินอุดมสมบูรณ์และแหล่งน้ำ เป็นทรัพยากรที่สำคัญมากของพวกเขา ส่วนสังคมอุตสาหกรรมอาจสนใจน้ำมัน ถ่านหินหรือแร่ธาตุอื่น ๆ ที่อยู่ใต้พื้นดิน จะเห็นได้ว่า คนที่อยู่ในวัฒนธรรมสามแบบเห็นทรัพยากรในสิ่งแวดล้อมเดียวกันแตกต่างกันไปคนละทาง

4. มนุษย์ผู้เปลี่ยนแปลงผิวโลก (Humans as Modifiers of the Earth) นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมบางคนสนใจศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์นำมาสู่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือศึกษามนุษย์ในฐานะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงพื้นผิวโลก แนวความคิดนี้ตรงกันข้ามกับนิยัตินิยมสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว มีผู้ตระหนักว่ามนุษย์มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมและความคิดเช่นนี้มักจะปรากฏในวรรณกรรมชิ้นสำคัญ ๆ ของโลกตะวันตก นักปราชญ์กรีกโบราณบันทึกการสังเกตไว้ว่ามนุษย์เป็นผู้เปลี่ยนแปลงแหล่งอาศัยของตนเอง เช่น เพลโตวิจารณ์กษัตริย์ของดินรอบ ๆ กรุงเอเธนส์ เมื่อประมาณ 400 ปีก่อนคริสตกาลว่า ดินในบริเวณที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายไปหมดจนกระทั่งสิ่งที่เหลืออยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เคยมีอยู่ก่อนก็เหมือนโครงกระดูกของผู้ป่วย ในระยะหลัง นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเริ่มเน้นบทบาทของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงพื้นผิวโลก ซึ่งคนต่างกลุ่มกันจะมีความคิดเห็นต่างกันไป เช่น ชาวคริสเตียนบางกลุ่มเห็นว่าการดัดแปลงธรรมชาติได้รับความเห็นชอบจากพระเจ้าและมนุษย์เป็นผู้ช่วยของพระเจ้าในการทำงานสร้างสรรค์ของพระองค์ให้สำเร็จ ชาวอเมริกาเหนือเห็นว่ามีมนุษย์เป็นผู้ช่วยสร้างด้วย ไม่ใช่มีแต่แรงธรรมชาติเพียงอย่างเดียวและเห็นว่ามีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติต้องอยู่อย่างสันติกับสิ่งแวดล้อมของพวกเขา ความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างนี้เองทำให้เกิดการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมมาน้อยต่างกันไป

บูรณาการทางวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมหรือนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้นเป็นหัวใจสำคัญของภูมิศาสตร์มาแต่เดิม อย่างไรก็ตาม การอธิบายความแตกต่างทางพื้นที่ของมนุษย์นั้นต้องพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่าง เพราะทุกด้านของวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกันทางพื้นที่ นักภูมิศาสตร์ตระหนักดีว่าสาเหตุของปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นก็มาจากปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ นั่นเอง จึงเป็นไปได้ที่จะเข้าใจการกระจายของลักษณะการวัฒนธรรมหนึ่งโดยไม่ศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่ของลักษณะการวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อดูว่าวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่น ความเชื่อทางศาสนามีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรับประทานอาหาร การซื้อของ ชนิดของงาน และฐานะทางสังคม ศาสนาในคูโบราณของอินเดีย แบ่งแยกคนออกเป็นชั้นสังคมที่เรียกว่าวรรณะ และระบุว่าแต่ละวรรณะควรมีการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง หรือพวกมอรมอนในสหรัฐอเมริกา ซึ่งห้ามดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และบริโภคของบางอย่าง จะมีอิทธิพลต่อการรับประทานอาหารและรูปแบบการซื้อของของผู้ที่นับถือศาสนานั้น

หัวข้อบูรณาการทางวัฒนธรรมนี้ช่วยให้นักภูมิศาสตร์สร้างทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการอธิบายความแตกต่างทางด้านพื้นที่ของวัฒนธรรมได้ นักภูมิศาสตร์จะค่อย ๆ แยกปัจจัยวัฒนธรรมออกทีละอย่าง ๆ เพื่อจะได้ทราบว่าวัฒนธรรมมีการผสมผสานกันอย่างไร นักภูมิศาสตร์ทราบดีว่าในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นปัญหาหนึ่ง ๆ มีปัจจัยสาเหตุเกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งจะทำให้เกิดความสับสนขึ้น จึงคิดวิธีการทดสอบง่าย ๆ เรียกว่า การสร้างแบบจำลอง (model building) แต่ผู้ศึกษาวัฒนธรรมไม่มีห้องปฏิบัติการที่เขาจะแยกปัจจัยต่าง ๆ ออกมาได้ จึงต้องใช้จินตนาการสร้างสถานการณ์แบบจำลองขึ้นมา เช่น ในศตวรรษที่ 19 ฟอน ทุเนน (Johann Heinrich von Thunen) สร้างแบบจำลองประกอบด้วยรัฐโดดเดี่ยวรัฐหนึ่ง มีพื้นที่รอบ ๆ เมืองศูนย์กลาง เขากำหนดให้ดินและภูมิอากาศเป็นแบบเดียวกันหมดทั่วทั้งรัฐ และสมมุติว่าทุกคนที่อาศัยอยู่ ณ ระยะต่าง ๆ จากตัวเมืองสามารถขนส่งสินค้าไปยังเมืองศูนย์กลางด้วยเวลาและอัตราค่าขนส่งเท่ากัน จุดมุ่งหมายของฟอน ทุเนน ในการสร้างแบบจำลองนี้ขึ้นก็เพื่อหาอิทธิพลของค่าขนส่ง และระยะทางห่างจากตลาดที่มีต่อการใช้ที่ดินเกษตร ผลที่ได้ออกมาเป็นทฤษฎีซึ่งสามารถนำไปใช้ในสภาพความเป็นจริง และยังนิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

มีนักภูมิศาสตร์หลายคนพยายามที่จะอธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยไม่ได้นำผลที่ได้ไปใช้กับสภาพการณ์อื่นนอกเหนือไปจากที่พวกเขากำลังศึกษาอยู่ พวกนี้มีอยู่

มากและเห็นว่าภูมิศาสตร์เป็น idiographic science คือ ศาสตร์ที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเหมือนกันเลยจึงไม่เข้ากับคำอธิบายที่เราต้องการจากการตั้งทฤษฎีขึ้น ส่วนพจนานุกรมทฤษฎีกลับเชื่อว่าภูมิศาสตร์เป็น nomothetic (law-giving) science คือเห็นว่าการค้นหาหลักการที่ใช้ได้ทั่วไปเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของภูมิศาสตร์

อันตรายที่แฝงอยู่ในนุรณาการทางวัฒนธรรม และการสร้างแบบจำลองก็คือทั้งสองสิ่งจะนำนักภูมิศาสตร์ไปสู่ขั้วนิยมวัฒนธรรม (cultural determinism) คือเห็นว่าสิ่งแวดล้อมไม่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมเลย ลักษณะการวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ถูกกำหนดโดยลักษณะการวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ส่วนธรรมชาตินั้นไม่มีบทบาทอะไรและยังเอาชนะได้ง่าย สำหรับผู้ที่มีความเห็นเช่นนี้นุรณาการทางวัฒนธรรมสามารถอธิบายความแตกต่างแปรปรวนทางพื้นที่ได้

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นภูมิทัศน์ที่มีได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ถูกกลุ่มวัฒนธรรมสร้างขึ้นมาในการดำเนินชีวิตอยู่บนโลก โดยสร้างจากวัตถุที่โลกจัดหาให้ ทุกพื้นที่ที่มีคนอาศัยอยู่จะมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมซึ่งก็มาจากภูมิทัศน์ธรรมชาติ และภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นแต่ละแห่งก็จะสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มวัฒนธรรมที่สร้างมันขึ้นมา นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับคนกลุ่มหนึ่งได้จากการเฝ้าสังเกตภูมิทัศน์เหล่านี้ บ้านที่ก่อกำเนิดขึ้นได้ของวัฒนธรรมนี้สำคัญมากเสียจนกระทั่งบางคนเห็นว่าการศึกษาภูมิทัศน์เป็นหัวใจของภูมิศาสตร์

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความสำคัญเพราะสะท้อนให้เห็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และ ความบันเทิง ทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นผิวโลกโดยมนุษย์ และเป็นหลักฐานที่มีค่าเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด การแพร่กระจาย และพัฒนาการของวัฒนธรรมช่วยให้เราวิเคราะห์และตีความหมายได้ (คือทราบเกี่ยวกับลักษณะการวัฒนธรรมที่มองไม่เห็นหรือเกี่ยวข้องกับอดีตกาล วิธีการ และการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ทำได้) เราไม่มีใครได้สังเกตว่าที่จริงแล้วภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งทางด้านพื้นที่และเวลา

ในดินแดนต่าง ๆ ของโลกทั้งพื้นที่ชนบทและเมืองมีป้าย (signs) ที่มนุษย์จัดทำขึ้นอยู่ทั่วไป ซึ่งถือเป็นส่วนประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ให้ข้อมูลหลากหลายทั้งทางด้านทำเลที่ตั้ง ลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจ ค่านิยมและทัศนคติ (Weightman 1988) เช่น ป้าย

WELCOME TO CANADA / BIENVENUE AU CANADA ที่แนวพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกา กับ แคนาดาเป็นป้ายทางการของรัฐบาลแคนาดา แสดงให้เห็นการสนับสนุนการใช้ทั้งภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส HIGH WIND AREA เป็นตัวอย่างป้ายที่บ่งบอกสภาพแวดล้อม ป้ายอาจแสดง องค์ประกอบทางศาสนาของชุมชนหนึ่ง เช่น ป้ายที่เมืองโคชินทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย เขียนว่า JEW TOWN ในย่านหนึ่งของกรุงเทพฯ ป้ายที่มีข้อความว่า WORLD GEMS และ ข้อความทำนองเดียวกันนี้ปรากฏที่ ๆ สะท้อนว่าเป็นแหล่งค้าอัญมณีที่สำคัญ ทั่วประเทศ สิงคโปร์มีป้ายซึ่งแสดงนโยบายต่อต้านการทิ้งขยะไม่เลือกที่ ว่า KEEP SINGAPORE CLEAN / NO LITTERING / FINE \$ 500

ส่วนประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีมากมายและซับซ้อน แต่งานวิจัยทาง ภูมิศาสตร์ ส่วนใหญ่มุ่งเฉพาะ 3 สิ่ง ได้แก่

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (settlement patterns) หมายถึงความแตกต่างทาง พื้นที่ด้านการจัดระเบียบอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนน และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นมาขณะที่ อาศัยอยู่บนโลก

2. รูปแบบการแบ่งที่ดิน (land division patterns) แสดงให้เห็นวิธีที่มนุษย์ แบ่งพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งจะแตกต่างกันมากในสถานที่ต่าง ๆ

3. สถาปัตยกรรม (architecture) หมายถึงรูปร่าง แบบ หรือลักษณะของ อาคารสิ่งก่อสร้าง

สองสิ่งแรกเป็นภูมิทัศน์ที่เห็นได้ชัดจากเครื่องบิน ส่วนสถาปัตยกรรมนั้น สามารถมองเห็นได้จากระดับพื้นดิน เราอาจจะแยกภูมิทัศน์ด้านสถาปัตยกรรมออกเป็น 2 ชนิด คือ สถาปัตยกรรมชาวบ้าน (folk architecture) หมายถึงสิ่งก่อสร้างทุกหลังที่สร้างขึ้นโดย ปราศจากความช่วยเหลือของสถาปนิกอาชีพ รูปแบบและวิธีการก่อสร้างได้มาจากวัฒนธรรม ชนบท และมักจะสร้างแบบเดิมตลอดเป็นเวลานานนับพันปี อีกชนิดหนึ่งได้แก่ สถาปัตยกรรมอาชีพ (professional architecture) เป็นงานของสถาปนิก ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของพวกเขาได้ เป็นเทคโนโลยีอีกระดับหนึ่ง เช่นตึกระฟ้า หรือบ้านเคลื่อนที่ แสดงให้เห็นวัฒนธรรมวัตถุนิยม ของชาวอเมริกัน หรือกระท่อมมุงจากของเกษตรกรชนพื้นเมืองในบราซิล ซึ่งแสดงวิถีชีวิตของ วัฒนธรรมนั้น

ในตอนนี้อาจไม่ต้องคิดถึง การแบ่งแยกระหว่างภูมิศาสตร์กับประวัติศาสตร์ของ คานท์ การกระจายทางพื้นที่ของลักษณะการวัฒนธรรมเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงตามกาล

เวลา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมักจะเป็นผลผลิตของการกระทำของมนุษย์มานานนับศตวรรษ การตัดสินใจทางนิเวศวิทยาของมนุษย์มีรากฐานมาจากกฎสัมพัทธ์กับสิ่งแวดล้อมในอดีต การแพร่กระจายของวัฒนธรรมก็ขึ้นอยู่กับกาลเวลา ถ้านักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมหวังที่จะเข้าใจและอธิบายความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างทางพื้นที่ของวัฒนธรรม ก็ต้องคิดถึงมิติทางด้านเวลาด้วย

หัวข้อภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ลำดับขั้นตอนของการตั้งถิ่นฐานโดยคนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่หนึ่ง เพราะโดยปกติแต่ละกลุ่มจะทิ้งสิ่งเตือนความจำของการดำรงชีพบางอย่างที่มองเห็นได้ไว้เป็นภูมิทัศน์ แนวความคิดนี้คือ การครอบครองเป็นลำดับ (sequent occupance) ซึ่งเสนอโดยวิทเทิลซี (D. Whittlesey) เมื่อ ค.ศ. 1929 (de Blij 1977 : 144) เป็นกรอบการศึกษาพื้นที่ซึ่งมีผู้อยู่อาศัยหลายรุ่นต่อเนื่องกัน ซึ่งแต่ละรุ่นก็ทิ้งร่องรอยทางวัฒนธรรมไว้นาน เป็นภูมิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงสัญญาณทางวัฒนธรรมและการใช้พื้นที่โดยคนที่มีเทคโนโลยีและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ในภูมิภาคนิวอิงแลนด์ สหรัฐอเมริกา สำหรับชนพื้นเมืองอินเดียนเป็นพื้นที่ป่าที่มีมาแต่เดิม อุดมสมบูรณ์ใช้สำหรับเก็บของป่าล่าสัตว์ ต่อมาสำหรับผู้ย้ายถิ่นชาวยุโรปเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก และมีเนินเขาให้สัตว์เลี้ยงออกกินหญ้าได้ ในปัจจุบันซึ่งเศรษฐกิจเปลี่ยนไป พื้นที่นั้นยังคงปกคลุมด้วยป่ารุ่นสองโดยมีปศุสัตว์บ้าง วิทเทิลซีทำนายว่าชั้นที่ 4 จะมีการทำป่าไม้เป็นกิจกรรมสำคัญ

การครอบครองเป็นลำดับนี้ประยุกต์ใช้กับเขตเมืองได้ เช่น เมืองดาร์-เอส-ซาลาม เป็นเมืองหลวงชายฝั่งของประเทศแทนซาเนียในแอฟริกาตะวันออก ในตอนแรก ชาวอาหรับจากแซนชิบาร์เลือกที่ตั้งเมืองนี้เพื่อเป็นที่หลบภัยบนแผ่นดิน ต่อมาผู้ล่าอาณานิคมชาวเยอรมันเลือกดาร์-เอส-ซาลามเป็นเมืองหลวงของดินแดนแอฟริกาตะวันออกในครอบครอง และได้วางผังเมืองพร้อมทั้งสถาปัตยกรรมเยอรมันไว้หลังจากเยอรมนีออกไปเพราะแพ้สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง อังกฤษก็เข้าครอบครองเมืองทำให้ดาร์-เอส-ซาลามเปลี่ยนแปลงไปอีก ในต้นทศวรรษ 1960 เมืองนี้กลายเป็นเมืองหลวงของประเทศแทนซาเนียซึ่งได้รับเอกราช จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาไม่ถึงหนึ่งศตวรรษ เมืองดาร์-เอส-ซาลามได้ผ่านลำดับขั้นการครอบครองทางวัฒนธรรมถึง 4 ระยะ และแต่ละชั้นก็มีสิ่งต่าง ๆ ที่ยังคงเห็นอยู่ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมืองนั้น

สรุป

ความสนใจของนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมค่อนข้างหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากหัวข้อแนวความคิดและวิธีการศึกษาต่าง ๆ ในบทนี้ บางคนอาจจะสงสัยว่าความสนใจด้านใดที่ผู้ศึกษาสนใจสนใจเรื่องใด และผู้ศึกษาด้านการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมีส่วนร่วม หรือไม่ ผู้ที่มีความสนใจแตกต่างกันมากจึงจัดอยู่ในสาขาวิชาเดียวกัน ทำไมพวกเขาจึงเป็นนักภูมิศาสตร์ทั้งหมด

คำตอบก็คือ ไม่ว่าจะป็นหัวข้อใดที่นักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมศึกษา ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาหัวข้อทั้งห้าที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ความแตกต่างด้านพื้นที่ของวัฒนธรรมดังที่ปรากฏอยู่ในแผนที่ภูมิภาควัฒนธรรม จะสะท้อนให้เห็นในภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งจะต้องตีความหมายทางด้านนิเวศวิทยา รวมทั้งการแพร่กระจายของวัฒนธรรมและบูรณาการทางวัฒนธรรม ตัวอย่างความสัมพันธ์ของหัวข้อหรือแนวความคิดทั้งห้า ได้แก่ บ้านทุ่งในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมชาวบ้าน บ้านทุ่งนี้เคยพบอย่างกว้างขวางตามชายแดนสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันยังคงพบอยู่ในเขตภูเขาทางใต้และตะวันตกนับเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการกระจายของบ้านทุ่งก็เป็นภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย ซึ่งทำเป็นแผนที่แสดงได้ นอกจากนี้นักภูมิศาสตร์ที่ศึกษาบ้านทุ่งจำเป็นต้องดูหัวข้ออื่น ๆ ในภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อให้มีความเข้าใจมากขึ้น โดยอาจจะศึกษาเชิงประวัติว่า มนุษย์เริ่มสร้างบ้านจากทุ่งเมื่อไรหรืออาจใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายของวัฒนธรรม เพื่อจะได้ทราบว่าเทคนิคการสร้างบ้านแบบนี้แพร่กระจายไปเมื่อไรและในทิศทางใด และอุปสรรคอะไรบ้างที่ขัดขวางการแพร่กระจายนั้น ในกรณีนี้นักภูมิศาสตร์จะต้องย้อนกลับไปสมัยนีโอลิทิกในยุโรปกลางและยุโรปเหนือ และต่อมาถึงชาวอานานิคมสวีเดนและเยอรมันยุคแรกในหุบเขาเคลาแวร์ ยิ่งไปกว่านั้นนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมต้องตีความทางด้านนิเวศวิทยาเกี่ยวกับบ้านทุ่งว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อบ้านทุ่งอย่างไร รูปร่างบ้านเกี่ยวข้องกับชนิดของต้นไม้หรือไม่ บ้านที่สร้างด้วยไพน์ต่างจากบ้านที่สร้างด้วยโอ๊กอย่างไร การใช้ทุ่งในการสร้างบ้านลดลงหรือไม่ เมื่อป่าไม้ลดน้อยลง บ้านทุ่งแตกต่างกันในเขตอากาศต่างกันหรือไม่ ห้ายี่สิบนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมต้องการทราบว่า การสร้างบ้านทุ่งผสมผสานอย่างไรกับลักษณะการวัฒนธรรมอย่างอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และมาตรฐานการครองชีพเป็นเหตุให้คนทิ้งบ้านทุ่งหรือเปล่า การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทำให้บ้านหุ้หรือขึ้นหรือไม่ มโนภาพทางการเมือง

ของอเมริกันเกี่ยวข้องกับบ้านชุงหรือไม่ ดังนั้น นักภูมิศาสตร์ผู้สนใจศึกษาบ้านในชนบทจึงไม่
อาจแยกเรื่องเฉพาะออกจากภูมิศาสตร์ทั้งหมดได้ การเน้นเรื่องความแตกต่างทางพื้นที่และ
หัวข้อศึกษาทั้งห้านี้ เป็นสิ่งที่แยกนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมออกจากผู้ศึกษาวัฒนธรรมคนอื่น ๆ

คำถามท้ายบท

อัตนัย

1. ภูมิภาควัฒนธรรมแบ่งออกเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง อธิบายพอสังเขป
2. การแพร่กระจายมีความสำคัญอย่างไรต่อวัฒนธรรม อธิบายประเภทและอุปสรรคของการแพร่กระจายของวัฒนธรรม
3. นิยตินิยมสิ่งแวดล้อมและคติความอาจจะเป็น แตกต่างกันอย่างใด อธิบายและยกตัวอย่างประกอบ
4. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไรต่อการศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

ปรนัย

1. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะของวัฒนธรรมตามคำจำกัดความของเอดเวิร์ด ไทเลอร์
 1. เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้
 2. เป็นปรากฏการณ์ของกลุ่ม
 3. เป็นหน่วยรวมทุกอย่าง
 4. ถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
2. การศึกษาสิ่งที่มีมนุษย์ในฐานะกลุ่มวัฒนธรรมสร้างขึ้นระหว่างที่ครอบครองพื้นที่ต่าง ๆ ในโลกซึ่งช่วยให้เข้าใจความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่/วัฒนธรรมได้ จัดเป็นแนวทางการศึกษาใด
 1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 2. นิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 3. ภูมิภาควัฒนธรรม
 4. การแพร่กระจายของวัฒนธรรม
3. ข้อใดจัดเป็นภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่
 1. เขตปลูกข้าวสาลี
 2. เขตวัฒนธรรมเอสกิโม
 3. เขตฟาร์มแห่งหนึ่ง
 4. เขตอัตราตาย
4. แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของนักภูมิศาสตร์ตะวันตกตอนต้นศตวรรษที่ 20 เป็นแบบใด
 1. นิยตินิยมสังคม
 2. นิยตินิยมสิ่งแวดล้อม
 3. คติความอาจจะเป็น
 4. สัญชาตญาณสิ่งแวดล้อม

5. ข้อใดไม่ถูกต้องเมื่อกล่าวถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรม
 1. การแพร่กระจายอาจมีอุปสรรคดูดซับทำให้หยุดชะงักทันที
 2. การยอมรับนวัตกรรมจะค่อย ๆ ลดลงตามเวลา
 3. อุปสรรคอาจเป็นทางวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
 4. กราฟแสดงการแพร่กระจายในที่ใดที่หนึ่งเป็นเส้นโค้งประมั่ง
6. ข้อใดผิดกลุ่มภูมิภาควัฒนธรรม
 1. แหล่งฟาร์มโคนม
 2. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 3. เขตภาษาโรแมนซ์
 4. ภูมิภาคอัตราตาย
7. ลักษณะ time - distance decay พบอยู่ในแนวทางใด ของการศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม
 1. ภูมิภาค
 2. การแพร่กระจาย
 3. นิเวศวิทยา
 4. ภูมิทัศน์
8. การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมส่วนใหญ่เน้นทางด้านใด
 1. เส้นทางคมนาคม
 2. สถาปัตยกรรม
 3. ที่ตั้งทางกายภาพ
 4. ประวัติของภูมิทัศน์